

Spis treści

Wprowadzenie	7
--------------------	---

Wobec wielości kultur

Bogdan Walczak , <i>Wielokulturowość – zagrożenie dla edukacji?</i>	13
Iwona Morawska , <i>Interkulturowość w edukacji polonistycznej i w glottodydaktyce</i>	25
Maria Kwiatkowska-Ratajczak , <i>Swoi Obcy – teoria romologiczna i konsekwencje (także edukacyjne) pomieszania kultur</i>	39
Krzysztof Kolatka , <i>Edukacja regionalna w dydaktyce szkoły wyższej (na przykładzie studiów polonistycznych i kulturoznawczych)</i>	49
Aneta Lewińska, Edward Jakiel , <i>Kilka uwag o „kulturze” na kursie języka polskiego dla słuchaczy pochodzących z krajów azjatyckich</i>	67
Anna Bączkowska , <i>Polska imigracja w Norwegii: język, kultura, tożsamość</i>	77
Anita Żytowicz , <i>Życie w Wielkiej Brytanii oczami młodych brokerów polskiego pochodzenia – na podstawie autorskich wywiadów przeprowadzonych w Anglii</i>	93

Wobec języka

Roman Starz , <i>Pola tematyczne wyrazu „kultura” w języku polskim</i>	111
Małgorzata Świącicka , <i>Pole tematyczne KULTURA w świadomości językowej młodzieży studenckiej</i>	128
Monika Peplińska , <i>O „kulturalnej Bydgoszczy” w tekście przewodnika po mieście</i>	139
Elżbieta Laskowska , <i>Kultura, grzeczność, etyka słowa</i>	153
Kazimierz Sikora , <i>Grzeczność językowa młodego pokolenia (wybrane aspekty)</i>	159
Jolanta Nocoń , <i>Szkolny polonista wobec ekspansji potoczności</i>	171
Anna Tabisz , <i>Czy zmierzch kultury mówienia? – o wybranych cechach ustnych wypowiedzi maturzystów</i>	186

Wobec tradycji i współczesności

Alicja Dąbrowska , <i>Koń jako element tradycji szlacheckiej w „Trylogii” Henryka Sienkiewicza (wobec tradycji romantyków i modernistów)</i>	205
Anna Radzewicz-Bork , <i>Dialog z tradycją romantyczną. Przypadek Czesława Miłosza</i>	224
Danuta Jastrzębska-Golonka , <i>Nowe gatunki literackie a tradycyjna aksjologia i utrwalone stereotypy – rozważania o języku współczesnej literatury dla dzieci i młodzieży</i>	235
Ryszard Strzelecki , <i>Kultura ponowoczesna w perspektywie zabawy</i>	249
Ewa Górecka , <i>Między ornamentacją a interpretacją. Moda wobec tekstów kultury</i> ..	265
Piotr Siemaszko , <i>„Ten obrzydliwy apéritif”. Obraz i ocena prasy codziennej w dyskursie europejskiego i polskiego modernizmu</i>	278
Beata Morzyńska-Wrzosek , <i>Estetyzowanie ciała. Propozycja antropologizującego odczytania przedwojennej poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej</i>	290

Wobec praktyki edukacyjnej

Piotr Zwierzchowski , <i>Kanon filmowy a edukacja</i>	307
Maria Szoska , <i>Uczeń i nauczyciel w zwierciadle ekranu. Film w edukacji polonistycznej</i>	315
Melisa Kuźniar , <i>Istnieć w sobie – istnieć w roli. Spotkanie z warsztatem teatru postgrotowskiego podczas Erasmus Intensive Language Course</i>	325
Małgorzata Latoch-Zielińska , <i>Jaki podręcznik? Podręczniki i e-podręczniki wobec potrzeb współczesnej edukacji</i>	336
Zofia Pomirska, Ewelina Adamczyk , <i>Postrzeganie dysleksji i dyslektyków przez użytkowników forów internetowych</i>	355
Krzysztof Koc , <i>Dialog z tradycją jako przykład metodycznego myślenia koncepcyjnego</i>	372
Joanna Śruba , <i>Efekt św. Mateusza. O brytyjskiej koncepcji wyrównywania szans edukacyjnych</i>	386
Oliwia Kowalczyk , <i>Nauczanie przyjazne mózgowi. Założenia neurodydaktyki w praktyce – praca metodą stacji</i>	398
Martyna Bucholc , <i>Obraz nauczyciela języka polskiego szkół ponadpodstawowych (samoocena nauczycieli oraz oczekiwania uczniów)</i>	412
Agnieszka Rypel , <i>Kulturowa integracja osób niewidomych i niedowidzących w edukacji polonistycznej – fikcja czy rzeczywistość? (wybrane problemy)</i>	433

Wprowadzenie

Artykuły zawarte w niniejszym tomie nawiązują do problematyki tekstów zamieszczonych w wydanej w 2010 roku książce *Istnieć w kulturze. Między teorią a praktyką edukacyjną*. Zaproponowany w niej krąg tematyczny został poszerzony o zagadnienia, które wiążą się z wyzwaniami stawianymi przed edukacją polonistyczną przez współczesną kulturę. Akademicka dydaktyka języka polskiego oraz szkolni poloniści stoją przed niezwykle trudnym zadaniem określenia, które obszary i wzory kultury należałoby dziś uznać za najbardziej istotne dla enkulturacyjnego młodego pokolenia oraz tego, w jaki sposób i w jakiej mierze należy uwzględnić w edukacji wpływy kultury masowej, regionalnej, narodowej i zglobalizowanej. Współczesny uczeń funkcjonuje we wszystkich tych rejestrach kultury i każdego dnia musi mierzyć się z wielością opisów i wartościowania otaczającej go rzeczywistości. Stąd ważne jest, aby odpowiedzieć na kluczowe obecnie pytania: jaki paradygmat/paradygmaty kultury wpisane są we współczesne programy nauczania, podręczniki, kanony lektur oraz różnorodne działania edukacyjne, a także czy i w jaki sposób przyczyniają się one do samodzielnego porządkowania świata oraz kształtowania aksjologicznej hierarchii młodych ludzi.

Na tę właśnie złożoność wskazuje tytuł książki *Istnieć w kulturze – Istnieć w kulturach. Między teorią a praktyką edukacyjną*. Jej problematyka skupia się wokół czterech kręgów tematycznych: wielokulturowości, współczesnego języka, różnego podejścia do tradycji oraz praktyki edukacyjnej. Poszczególne artykuły wskazują na różnorodność ujęć metodologicznych, którymi posługują się badacze i praktycy opisujący rozmaite zjawiska kulturowe, w tym przemiany języka.

Pierwsza część książki zatytułowana *Wobec wielokulturowości* zawiera teksty dotyczące refleksji nad tym, czy kultura globalna i multikulturowość to zagrożenie czy szansa dla edukacji polonistycznej. Dyskusję na ten temat otwiera kluczowy dla całego tomu tekst Bogdana Walczaka, znakomicie uzupełniony przez rozważania Iwony Morawskiej. Egzemplifikacją tych ogólnych konstatacji jest szkic Marii Kwiatkowskiej-Ratajczak, która na przykładzie polskich Romów, wskazała zarówno na trudności we wzajemnym przenikaniu się kultur, jak i na korzyści płynące ze zbudowania relacji między nimi. Na współlistnienie głównego nurtu kultury z kulturą regionu zwrócił natomiast uwagę Krzysztof Kołatka, który w kontekście studiów polonistycznych i kulturoznawczych przed-

stawił znaczenie i edukacyjne funkcje kultury regionu – jego języka, tradycji, folkloru i literatury. Ważnym wątkiem tej części tomu są również podejmowane przez Anetę Lewińską i Edwarda Jakiela zagadnienia związane z tym, jaki kształt kultury polskiej i polszczyzny przekazywany jest cudzoziemcom uczącym się języka polskiego. Problemem kształtowania się tożsamości młodych Polaków żyjących poza granicami naszego kraju zajęły się zaś Anna Bączkowska i Anita Żytowicz.

Druga część tomu poświęcona jest zagadnieniom języka, ponieważ stanowi on podstawę funkcjonowania w każdym z wymienionych wcześniej rejestrów kultury. Podjęte w poszczególnych artykułach rozważania łączy namysł nad tym, jaki kształt powinna przyjąć edukacja językowa wobec przemian cywilizacyjnych – dominacji audiowizualności, ekspansji potoczności – jakie elementy uznać za bezwzględny fundament, a jakie zmiany w stylu komunikacji i zachowaniach językowych zaakceptować i włączyć w proces nauczania. Wprowadzenie do tej części stanowią teksty Romana Starza i Małgorzaty Święcickiej, którzy posługując się teorią pól semantycznych, wskazują na złożoność rozumienia wyrazu *kultura* oraz różnorodność jego użycia we współczesnej polszczyźnie. Egzemplifikacją tych zagadnień jest tekst Moniki Peplińskiej rekonstruujujący obraz Bydgoszczy jako miasta kultury. Artykuł Elżbiety Laskowskiej przynosi kardynalne przemyślenia na temat tego, czy można rozważać istnienie w kulturze czy kulturach bez refleksji nad etycznym wykorzystaniem języka. Z kolei Kazimierz Sikora odnosi się do zmian w zachowaniach grzecznościowych młodego pokolenia, które obejmuje ogólnym mianem „grzeczności pajdokratycznej”. Dwa ostatnie w tej części artykuły dotyczą kwestii niezwykle ważnych dla edukacji polonistycznej. Jolanta Nocoń wskazuje na konieczność przewartościowania podejścia do potoczności i proponuje przyjęcie do jej opisu pojęcia stylu jako kategorii semantyczno-kulturowej. Anna Tabisz przedstawia zaś swoje spostrzeżenia na temat modyfikacji w monologowych wypowiedziach ustnych wynikających z procesów, które zachodzą w współczesnej sytuacji językowo-komunikacyjnej.

Trzecia część tomu poświęcona jest dialogowi z tradycją – na ile jest rzeczowy i na ile potrzebny we współczesnej edukacji polonistycznej? Język polski to przedmiot, który wspiera kształtowanie tożsamości ucznia jako człowieka – edukacja polonistyczna powinna być zatem otwarta na elementy ciągłości i historyczności składające się na tradycję. Nie można jednak zapominać, że tradycja (choć kojarzona z trwałością) jest w swej istocie zmienna i podlega stałym rekonstrukcjom, przystosowującym ją do teraźniejszości. Teksty zebrane w tej części książki wskazują na różnorodność tropów interpretowania zjawisk kulturowych i literackich oraz pozwalają przełamać często stereotypowe spojrzenie nie tylko na tradycję *sensu stricto*, ale także na tradycyjne szkolne sposoby odczytywania różnych tekstów kultury. Alicja Dąbrowska w swym szkicu zastanawia się nad tym, czy celebrowanie swojskich mitów i przeżywanie narodowości bez otwarcia na uniwersalność nie ociera się niebezpiecznie o zaściankowość, a nawet szo-

winizm. Anna Radzewicz-Bork pokazuje, jak lektura tekstów Czesława Miłosza może stać się punktem wyjścia do podjęcia reinterpretacji dzieł romantycznych i szansą na zrozumienie polskiej rzeczywistości, z uwzględnieniem kontynuacji i przełamania w niej tradycji romantycznej. Danuta Jastrzębska-Golonka przedstawia głębokie zmiany, które pod wpływem przemian cywilizacyjnych zaszyły nie tylko w samej strukturze tekstów przeznaczonych dla dzieci i młodzieży, ale również w ich celach oraz aksjologii. Z kolei Ryszard Strzelecki przygląda się procesowi „uzabawienia” współczesnej kultury oraz wieloaspektowości diagnoz tego zjawiska. Tekst Ewy Góreckiej podnosi kwestie mody traktowanej jako jednej z dziedzin sztuki współczesności w formowaniu kultury i interpretowaniu jej zjawisk. Z kolei Piotr Siemaszko przedstawia rolę prasy jako jednego z najważniejszych, z uwagi na swój zasięg i siłę opiniotwórczą, elementów kultury wieku XIX. Kończący tę część książki artykuł Beaty Morzyńskiej-Wrzošek to interesujący przykład zastosowania do interpretacji tekstów poetyckich ujęcia antropologicznego.

Ostatnia, najobszerniejsza część tomu bardziej lub mniej bezpośrednio dotyczy konkretnych zagadnień związanych z nauczaniem języka polskiego. Otwiera ją ogólna refleksja Piotra Zwierzchowskiego, który zastanawia się nad zasadnością funkcjonowania w rozproszonej i zdemokratyzowanej kulturze kanonu/kanonów, zwłaszcza tych filmowych. Uszczegółowienie tych rozważań znaleźć można w tekście Marii Szoski dotyczącym widocznej w kształceniu filmowym dychotomii zachodzącej między metodyczną bezradnością nauczycieli oraz ich niechęcią do analizowania i interpretowania filmów a propozycjami znawców dziedziny oferujących szkolnym polonistom pomoc i stosowne narzędzia dydaktyczne. Pozostający w kręgu edukacji kulturowej artykuł Melisy Kuźniar prezentuje propozycję konkretnych działań służących poszerzaniu kultury teatralnej (m.in. poprzez warsztaty prowadzone według swoistej filozofii Grotowskiego). Z kolei tekst Małgorzaty Latoch-Zielińskiej przedstawia bardzo istotny dla współczesnej edukacji problem ewolucji formy podręczników, na których funkcję coraz większy wpływ ma rozwój nowych technologii informatycznych. Z rozwojem współczesnych technologii wiąże się również tematyka artykułu Zofii Pomirskiej i Eweliny Adamczyk, które pokazują Internet nie tylko jako narzędzie ułatwiające proces nauczania dyslektyków, ale przede wszystkim jako źródło podtrzymywania i szerzenia stereotypów dotyczących dysleksji i osób nią dotkniętych. Rozprzestrzeniają się one wśród internautów, budując mocno zafałszowany obraz społeczności osób ze specjalnymi trudnościami w czytaniu i pisaniu. Krzysztof Koc pisze o skutecznym sposobie zakorzeniania uczniów w tradycję, czemu służy metodyczne myślenie koncepcyjne, które choć mocno osadzone w teorii, powinno być wolne od dyktatu chronologii i historii literatury. Kolejne dwa artykuły autorstwa Joanny Śruby i Oliwii Kowalczyk odwołują się do brytyjskich doświadczeń edukacyjnych oraz do wykorzystania założeń neurodydaktyki w nauczaniu języka angielskiego. Obydwa teksty mogą być intere-

sującym źródłem inspiracji również dla polonistów. Z kolei Martyna Bucholc przedstawiła wywiedziony z badań empirycznych obraz współczesnego polonisty widzianego oczami uczniów i skonfrontowała go z autostereotypem samych nauczycieli. Tom zamyka artykuł Agnieszki Rypel, który wpisuje się w nurt rozważań o szansach, potrzebie, ale także i swoistej fasadowości włączania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych w główny nurt kultury.

Duża różnorodność podejmowanych zagadnień oraz bogactwo podejść metodologicznych stanowią największą wartość tej książki, która dzięki temu może zainspirować zarówno dydaktyków uniwersyteckich, jak i szkolnych polonistów do odkrywania nowych obszarów oraz sposobów istnienia w kulturze i w kulturach.

Agnieszka Rypel, Danuta Jastrzębska-Golonka